

Om de danske Dialekter i Sønderjylland

Af Anders Bjerrum.

De sønderjyske Dialekter hører til den jyske Gren af de danske Folkemål. De vigtigste Kendetegn på Jysk er to Novationer, som enten slet ikke eller først i nyeste Tid har fundet Sted i de øvrige danske Dialekter. For det første har Jysk bortkastet det ubetonede -e i Slutningen af gamle Tostavelsesord; i Ømålene hedder det *komme* som i Rigssproget, men i Jysk hedder det *komm* uden -e. Denne Ejendommelighed er over 650 År gammel; Flensborg Stadsret, som er skrevet i Slutningen af det 13. Århundrede, har som Regel bevaret de gammeldanske lange Former, fx *bõtæ* (bøde), *kraucæ* (kræve), *kunæ* (Kone), men en Gang imellem slår Skriverens jyske Dialekt igennem, og han skriver fx *ygh* (Øje), *woon* (Vane), *sin sworn brothær* (sin svorne Broder). — For det andet har største Delen af Jylland allerede i Middelalderen opgivet den gamle Forskel mellem Hankøn og Hunkøn, som endnu for kort Tid siden var bevaret overalt på Øerne. Kun i Yderkanter, i Vendsyssel og i det østligste Djursland, skelnes der i de gamle Sprog endnu mellem Hankønsord og Hunkønsord.

Inden for Jysk hører Sønderjysk til de sydvestjyske Dialekter, især ved at have foransat bestemte Artikler (*æ Ko*, *æ Hus*, *æ Børn*) modsat de øvrige Dialekters Vexlen mellem efterhængt og foransat Artikel (uden Attribut: *Koen*, *Huset*,

Børnene; med Attribut: *den brogede Ko, det nye Hus, de Pokkers Børn*). Grænsen mellem Sydvestjysk og Nordvestjysk går omtrent fra Bulbjerg i Vester-Han Herred gennem Hjarbæk Fjord over Skanderborg til Horsens.

Inden for de sydvestjyske Dialekter igen er de sønderjyske Dialekter altså sønderjyske. Men hertil er at sige, at der ikke kan påvises nogen bestemt Nordgrænse for Sønderjysk. Der findes et *Grænsebælte*, der strækker sig fra Kongeåen og ned til en Linie fra Skærbæk til Genner; ja vi kan gå endnu længere mod Syd, fx til en Linie fra Tønder til Åbenrå. Og en Del af de sønderjyske Ejendommeligheder genfinder vi i helt andre Egne af Jylland, fx i Thy eller ved Århus. Hvordan skal det forklares?

Vi søger at finde et Svar ved at betragte nogle sønderjyske Sprogprøver og gøre Rede for nogle af de vigtigste Forskelle mellem dem. Vi begynder længst mod Nord.

I *Rødding* er en af de sønderjyske Dialektdigtere født, nemlig Chr. Seeberg, som har udgivet Digtsamling *En jenle Kaels Jul* (1928). Et Par Strofer af denne Samling er nok til at give et Indtryk af Røddingegnens Dialekt.

*Hven a kommer hjem te mi egen Gård
så er a så glaj som en Skreje,
de er akkurat som mi Hjart den slår
lidt raske end hejsen den pleje.*

*Æ Tag er lidt vinsk å æ Vinre skjææw
— de er ingen Palads te a eje —
men glante som her kund a alle lææw,
om osse a haj et lidt beje.*

(Når jeg kommer hjem til min Gård, så er jeg så glad som en Skrædder, det er akkurat som mit Hjerte slår lidt hurtigere end det ellers plejer. Taget er lidt vindt og Vinduerne skæve — det er intet Palads jeg ejer — men mere tiltalende end her kunde jeg aldrig leve, om også jeg havde det lidt bedre).

Mange Sønderjyder synes vist, at dette ser helt nørrejysk ud. En af de nørrejske Ejendommeligheder er nu kun tilsyneladende; i Røddingegnens Dialekt er h stumt i *hjem* og *Hjart* som i de øvrige sønderjyske Dialekter. Ved at se nærmere efter, opdager vi også en Del specielt sønderjyske Træk; bl. a. er Vokalerne helt forskellige fra de nørrejske; det hedder fx ikke *glå* som Nord for Kongeåen, men *glaj*, og det hedder ikke *Gord*, men *Gård*.

Alligevel er der en Del Ejendommeligheder, der er nørrejske. Den mest påfaldende er måske den, at „jeg“ hedder *a* og ikke *æ*. Grænsen mellem *a* og *æ* går fra lidt Syd for Ribe til lidt Syd for Haderslev. Desuden hedder „jeg“ *æ* i et helt andet Hjørne af Jylland, nemlig i Thy. Hvad er nu ældst, *a* eller *æ*? I nogle af de ældste Håndskrifter af jyske Lov hedder „jeg“ *æk*, i andre *ak*. Af disse to Former må de nuværende jyske Former *æ* og *a* være opstået ved at *k* er forsvundet ligesom i Ordet *og*, der i Gammeldansk hedder *ok*, men nu udtales *å*. Af de to Former *æk* og *ak* må *æk* være den ældste, fordi det er den, vi finder allerede i Folkevandringstidens urnordiske Runeindskrifter, fx på det lille Gallehushorn. Altså er den Form, Ordet har i Sønderjylland og Thy, ældre end den, det har i det øvrige Jylland. Og nu synes vi, vi begynder at forstå den mærkelige Overensstemmelse mellem Sønderjysk og Thybomålet: Etsteds i Nørrejylland er *æk* åbenbart blevet til *ak*, og den nye Form har så bredt sig til Siderne som en Bølgering, når man kaster en Sten i Vandet. Men Bevægelsen er standset, inden den nåede helt ud til alle Yderkanter, således at Halvøens sydligste Del og dens nordvestligste Hjørne beholdt den ældre Form.

En anden Ejendommelighed ved Rødding-Dialekten er den, at det hedder *mi Hjart d e n slår*. Ordet Hjerte er altså Fælleskøn. Nordvestslesvig danner nemlig den sydligste Spids af et stort vestjysk Område, hvor Fælleskøn og Intetkøn er fordelt på en helt anden Måde end i de øvrige jyske Tokønsdialekter.

Alle Ord for Ting, der kan tælles, er Fælleskøn i Vestjysk; det hedder altså *den Hus, en Barn og den Træ*, når der tænkes på et voxende Træ. Alle Ord for Ting, der ikke kan tælles, er derimod Intetkøn; Vestjyden siger altså: *det Sne, meget Modgang, noget Tyskhed og det Træ*, når han tænker på Træ som Materiale. Denne vestjyske Brug af de to Køn er en Nydannelse. Altså har den nordlige Del af Sønderjylland også her fået det nye, medens den sydlige Del har bevaret det gamle.

Som en tredie og sidste nørrejyske Ejendommelighed skal nævnes, at Røddingmålet mangler *Omlyd i præsens af Verber*. I de citerede Strofer er der to Exempler: *a k o m m e r hjem og mi Hjart den s l å r*. Lidt længere mod Syd hedder det *slær* og lidt længere endnu *kømmer*.

Det er et gammelt Træk ved de nordiske Sprog, at nogle Verber har i-Omlyd i præsens singularis. Den findes i Vestnordisk og også i Jydske Lov og Flensborg Stadsret. I det Afsnit af Flensborg Stadsret, hvor der fastsættes Bøder for Sår og Overlast, står der fx.: *For bien stungæn saar sæx mark, For hvært bien thær vt af saar gæær bôtæs thre mark for*. (For benstunget Sår, dvs. Sår, der når ind til Benet, sex Mark; for hvert Ben, der går, dvs. kommer, ud af Såret, bødes der tre Mark); i næste Paragraf hedder det: *Hwo sum s l æ æ r annæn* (Hvo som slår en anden). Derimod er der i den øvrige Del af Danmark allerede i Middelalderen sket den Forenkling i Bøjningen, at præsens har fået samme Vokal som infinitiv. De nye Former, *går, slår* osv., har åbenbart bredt sig ud over den jyske Halvø på lignende Måde som *ak, a*. Kun på to Steder, begge i Halvøens Udkanter, har nogle af de gamle Former holdt sig, nemlig ved Jyllands Østkyst i et Område, der når fra Vejle til Grenå, og i Sønderjylland. Jo længere vi kommer mod Syd i Sønderjylland, des flere omlydte Præsensformer finder vi. I Fjorde i Sydslesvig hedder det fx *æ feær, æ geær, æ sleær, æ steær, æ kømmer, æ hæer* (har), *æ fælder* (falder), *æ tæbber* (taber), *der smægger* (det smager), *æ hælder* (holder; i-Omlyd af o gi-

ver ø; men holde hedder i Gammeldansk *haldæ* med a, og i-Omlyd af a giver æ, så det er i den fineste Orden), ialt findes der i Sydslesvigsk godt en Snes omlydte Præsensformer. Nord for en Linie fra Tønder til Åbenrå har vi kun Omlyd i *æ fær*, *æ gær*, *æ nær* (når), *æ slær* og *æ stær*. Her siger man altså ikke *æ hær* og *æ kømmer*, men *æ har* og *æ kommer*. Fx i følgende lille Prøve på *Rømøsk* (optegnet 1930 af Forf. efter Fru Emilie Tønnes, København):

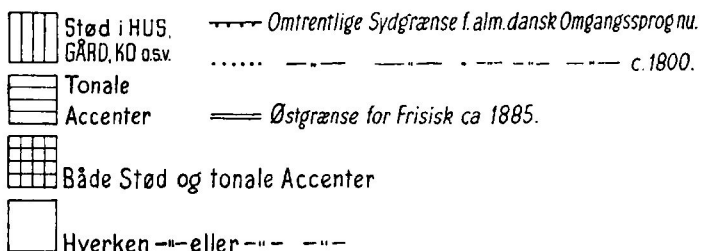
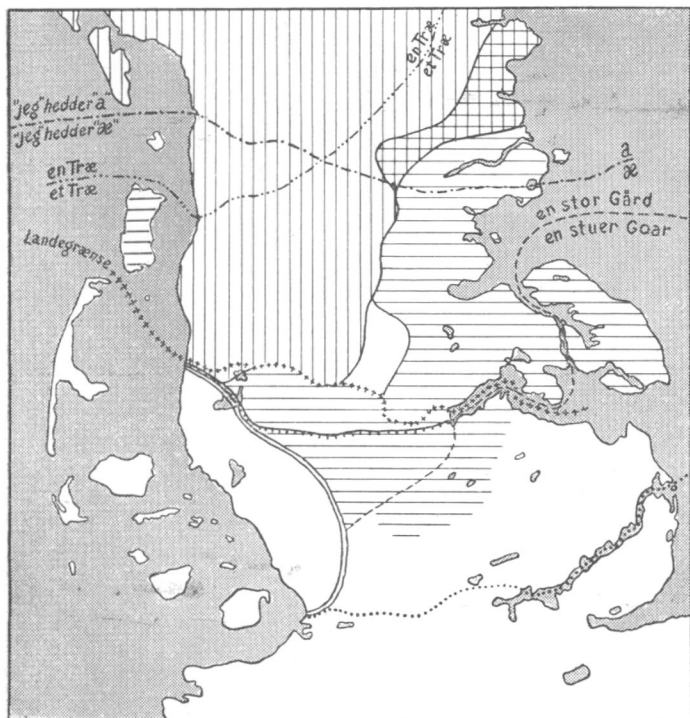
Æ Sønderlands Pigger di vår meer rask i de, å Margrete a æ Smæjs hu såj ålti: Æ Sønderlands Pigger di kommer lisom „Vi har vos jæn, vi har vos jæn!“, men æ Nørlands Pigger di kommer som „U fær vi jæn, u fær vi jæn?“.

(De Sønderlands Piger — Pigerne fra den sydlige Del af Øen — de var mere raske i det, og Margrete af Smedens hun sagde altid: De Sønderlands Piger de kommer ligesom »Vi har os een, vi har os een!«, men de Nørlands Piger de kommer som »Hvor får vi een, hvor får vi een?«).

På Grund af Øens isolerede Beliggenhed indtager dens Dialekt en særegen Stilling blandt de sønderjyske Folkemål. Dels er der her sket nogle Nyudviklinger, som ikke er sket andetsteds, dels har Dialekten bevaret en Del gamle Træk, som er forsvundet på Fastlandet lige over for. Blandt Nyudviklingerne kan der være Grund til at pege på to. Den ene har kun ringe Betydning, men overrasker alle fremmede: Pronominerne han og hun har mistet deres n og hedder *ha* og *hu*. Den anden har derimod Betydning for Dialektens hele Lydsystem: Efter visse gammeldanske lange Vokaler, *ī* og *ȳ*, er der opstået en ejendommelig Lyd, der nærmest ligner *kj*- i Rigssprogets *Kjole*, og efter *ū* en Lyd, der ligner et *k*. En Bi hedder altså *Bikj*, ni hedder *nikj*, en Kvie *Kvikj*, og en Side *Sikj*; ny hedder *nykj* og byde *bykj*; en Mur hedder *Mukr*, en Uge *Uk* og en Frue *Fruk*. Den nye *k*-Lyd findes altså ikke blot i gammeldanske Enstavelsesord, men også i gammeldanske To- og Flerstavelsesord. På Fastlandet har vi en lignende Lyd, der efter *u* lyder som *k*, men efter *i* og *y* nærmest som *tj*, fx i *Mukr* (Mur), *nytyj* (ny)

og *nitj* (ni). Men her findes den kun i gammeldanske Enstavelsesord, altså i Ord, der i Rigssproget har Stød. Og i de vestslesvigske Dialekter, hvor den findes, har den nøjagtig samme Funktion, som Stødet har i andre Ord, fx forsvinder den ligesom Stødet, når Ordet står tryksvagt i Sætningen. Man har derfor tidligere ment, at den mærkelige Lyd ligefrem er opstået af Stødet. Men for nylig har cand. mag. Gunhild Nielsen påvist, at den findes på Rømø, der ikke har Stød, og her også forekommer i Ord, der aldrig k a n have haft Stød, og dermed falder den gamle Forklaring. Den nye Lyd er forøvrigt nu kun bevaret i de gamles Sprog i Vestslesvig, men har tidligere haft en meget videre Udbredelse; så langt mod Øst som i Bovlund og Hønkys, ja helt ovre på Årø er der fundet Spor af den. Men Rømøboerne er konservative og bliver ved med at sige *en nykj Mukr*. Og de har åbenbart også vist sig konservative deri, at de har bevaret den nye Lyd også i gamle Tostavelsesord, mens Fastlandsboerne — også Nørrejderne — har gjort den til en Slags Ækvivalent til Stødet, der kun, eller næsten kun, findes i gamle Enstavelsesord.

Blandt de gamle Træk, der er bevaret på Rømø, er den vigtigste iøvrigt, at Dialekten ikke har Stød og har bevaret den ældgamle Forskel mellem to tonale Ordaccenter (singularis Gren udtales uden Stød, med jævn, forholdsvis lav Tonegang, pluralis Gren med en ujævn Tonegang, der først stiger stærkt, derefter falder og til sidst stiger lidt igen). Stødet er en Novation, der formodentlig er trængt ind nordfra. Den når til en Linie, der går Nord om Rømø, Syd om Tønder, derfra Syd og Øst om Tinglev og så i en Bue mod Nord og Øst, Nord om Haderslev. Nord for denne Linie er der et Område, der både havde Forskellen mellem Stød og Ikke-Stød og Forskellen mellem de to tonale Accenter. Syd for Linien er der ved Tinglev nogle Landsbyer, der hverken har Stød eller tonal Accent, men ligesom Lollikerne klarer sig uden.

Stødgrænsen er langt fra den eneste Linie, der deler Sønderjylland i et nordvestligt og et sydøstligt Dialektområde. Tværtimod, en stor del af Grænselinierne gennem Sønderjylland går på skrå, de fleste omtrent fra Tønder til Åbenrå eller Haderslev. Nogle af disse Grænser er vigtige. Mod Nordvest har en Del af de svagtbøjede Verber (de der i Rigssproget har

præteritum på -ede) Præteritumendelsen -et; her hedder „blinkede“ altså *blinket*, „piskede“ *pisket* og „vaskede“ *vasket*. Mod Sydvest er den tilsvarende Præteritumsendelse -e eller -er (på Sundeved er r stumt i Udlyd undtagen foran Ord, der begynder med Vokal), således at præsens og præteritum er faldet sammen i disse Verber; fx betyder *blink* både „blinker“ og „blinkede“, og *vaske* både „vasker“ og „vaskede“. Mod Nordvest udtales det ubetonede „det“ som *et*, mod Sydøst som *e* eller *er*. Nordvestslesvig slutter sig i denne Henseende til Nørrejylland, Sydøstslesvig derimod snarere til Øerne, som har *eð* og *e*. En iørefaldende Ejendommelighed, som Folk driller hinanden med dernede, er den, at det nordvestlige Område har *v* og åbent *g* svarende til gammeldansk *p* og *k* (Rigssprogets *b* og *g*) mellem Vokaler i Ord som *taver* (taber). *Vivver* (Viber), *Sager*, *skriger* (skriger), men det sydvestlige Område henholdsvis *f* og en Lyd, der ligner det tyske *ch*: *tafer*, *Viffer*, *Sacher*, *skricher*.

En enkelt Grænselinie går på langs gennem Sønderjylland fra Nord til Syd. Allerede Lyngby skelnede mellem Vestslesvigsk, hvor det hedder *æ vår* (jeg var), *æ sår* (jeg sad) og *æ dråk* (jeg drak), og Østslesvigsk, hvor det hedder *æ var*, *æ sar*, *æ drak*. Denne Grænse fortsætter mod Nord, således at Vestslesvig også i denne Henseende hører med til Vestjylland, medens Østslesvig hører sammen med det øvrige Jylland.

De fleste af disse Forskelle mellem Vest og Øst eller Nordvest og Sydøst vil Læseren finde Exempler på i de følgende to Sprogprøver, den første fra Nordvest-, den anden fra Sydøstslesvig.

Hviding Herreds Mål. Anekdote om Studehandel, optegnet 1939 af Forf. efter Peter Højer i Gånsager, Vodder Sogn.

No veer æ jo et, om de vår Andes a æ Lykk hælder de vår Mads Jåkkob fra Vellerup — han køør te Var Mærkend. Da haj di enner Feervuun, mæn di hajj sån lætt Kastenvuun mæ Agstool te, å dæmm køør di å heel dærneer. Å da haj vi enner Særrel snar, de vår Speesiger, å

så haj di æn Pæængkas i æ Agstol å æ Kat om æ Lyw. — Han kør jo. Å Hans Skolmester han gek, heel te Var, å trått jæm; han skør jo Gjænvæj åmælld, får dær gik jo Stii. Å så kæænd han Asen kom ætter et æ Foorværk. Å han ströwwet — han gik jo liig te mæ æn Sti, dænd an sku jo æn Slenk urren om — å han roft å ham; mæn ham te dær kør han vest jo et, væn de vår, å han pisket å æ Hææst, får han veld jo et ha ham op å ag. De vår ves neer ved Bramming. Å Hans Skolmester han mått jo gå, mæ æ Kat om æ Lyw, å dænd vår svar, heel te Var.

Di tåw Söwren tæjj mæ enner fræmmer op å ag, de ka do stool å; di sår jo mæ æ Pæængkas i æ Agstol.

(Nu ved jeg jo ikke, om det var Anders af Løkken, eller det var Mads Jakob fra Vellerup — han kørte til Varde Marked. Da havde de ingen Fjedervogne, men de havde sådanne lette Kassevogne med Agestole til, og dem kørte de på helt derned (de gamle sagde jo ned til Jylland, men op i det tyske). Og da havde vi ingen Pengesedler næsten, det var Specier, og så havde de en Pengekasse i Agestolen, og Pengekatten om Livet. — Han kørte jo. Og Hans Skolemester han gik, helt til Varde, og trak hjem (med de indkøbte Stude); han skød jo Genvej nu og da, for der gik jo Stier. Og så kendte han, Asen komme efter det, Køretøjet. Og han skyndte sig — han gik jo lige til ad en Sti, den anden skulde jo et Slag uden om — og han råbte på ham; men ham, der kørte, han vidste jo ikke, hvem det var, og han piskede på Hestene, for han vilde jo ikke have ham op at age. Det var vist nede ved Bramminge Og Hans Skolemester han måtte gå, med Katten om Livet, og den var tung, helt til Varde. — De tog Søren tage mig ingen fremmede op at age, det kan du stole på; de sad jo med Pengekassen i Agestolen).

Sunde ved mål. Felsted Sogn. Brudstykke af Nikolaj Andersens Digt om Per Volle, der ikke lod sig imponere af Krigen i 1864 (Sønderjydske Aarbøger 1890).

*Aa Als ve e Straænd sad Pæ Voller o' vaske
Sin Förrer en Daw, hvad di sawt haj behow,
O' oldt som hand sad der, e Kulle di klaske
O' fløjde deröw'e fra Sandbjerreskow.*

*En an haj da no vel nok reest sæ omsi'e
O' endl'e se te, en kom om a e Vej;
For etter en Kuul' e' di færrest kun ti'e,
Hvad enten di sin e' Soldåt' heller ej.*

*Men Pede hand ladt sæ itt' rokk' o' itt' rø'e,
Hand sad de' så roler o' vasker o' ned,
Som kund' hand e Pif'end o' Susend itt' hø'e,
Som kund hand e Ryg'end o' Smyg'end itt' se.*

*Nej, itt' te hans Öjn di så möje som blinke,
Hvo tit o' e Kulle di fløj ham fobi;
Men öwer ebag stāj di ander o' vinke
Te Peder o' öjt', han skuld ströw å kom hid:*

*„Så kom da no Pede, herom bag e Skandse!
E' do da mondt tumbe, hvad tænke do vel?
Kand do da itt' mærk' te e Kulle di dandse,
O' vil do da ha, di skal sky dø ihjel?“*

*I tænke vel, Pede no løf som en Ha'e?
Jo, pyt! Nej hand lånd' dem et Blik som en Dolk
O' lee' så foragtle o' hånt, law hand sva'e:
„Di skyrre fo' Skam da vel itt' ette Folk?!“*

(På Als ved Stranden sad Per Volle og vaskede sine Fødder en Dag, hvad de sagtens havde behov, og alt mens hans sad der, klaskede og fløjtede Kuglerne derovre fra Sandbjergskov. En anden havde dog nu vel rejst sig omsider og endelig set til, at man kom (om) af Vejen, for efter en Kugle er kun de færreste tidige (trængende), hvad enten de så er Soldater eller ej. Men Peter han lod sig ikke rokke og ikke røre, han sad der så rolig og vaskede og gned, som kunde han ikke høre deres Piben og Susen, som kunde han ikke se Røgen og Smøgen. Nej, ikke at hans Øjne de så meget som blinkede, hvor tit også Kuglerne fløj ham forbi; men ovre bagved stod de andre og vinkede til Peter og råbte, han skulde skynde sig at komme hid: „Så kom da nu, Peter, herom bag Skanserne! Er du da mon tosset, hvad tænker du vel på? Kan du da ikke mærke, at Kuglerne

de danser, og vil du da have, de skal skyde dig ihjel?« — I tænker vel, Peter nu løb som en Hare? Jo, pyt! Nej han lånte dem et Blik som en Dolk og smilede så foragteligt og hånligt, da han svarede: »De skyder for Skam da vel ikke efter Folk?!«).

En Forskel mellem Nordslesvigsk og Sydøstslesvigsk, som tilfældigvis ikke rigtig kommer frem i disse Prøver, er den at Adjektiverne ender på -t i Intetkøn mod Sydøst, mens de fleste Adjektiver mangler Kønsbøjning mod Nordvest. På Sundeved hedder det altså *røt Saend* (rødt Sand), men i Hviding Herred *røø Saend*. Ligesom i Nordslesvig findes der også i det aller-meste af Nørrejylland kun ganske få Adjektiver, der kan bøjes i Køn (god-godt, hård-hårdt og enkelte flere). I de danske Ømaal ligesom i Rigssproget har næsten alle Adjektiver derimod Kønsbøjning, og det samme er Tilfældet med Als, Åbenrå-egnen, Sundeved, Angel, Mellem- og Sydslesvig. Her kan endog føjes -t til enkelte Adjektiver, som ikke kan få -t i Rigssproget (fx *et trot Øg*).

De Sprogprøver, vi hidtil har beskæftiget os med, er fælles om een Ejendommelighed, som giver de fleste sønderjyske Dialekter en Særstilling i Forhold til de nørrejyske Dialekter og tildels også Ømålene: De mangler de karakteristiske Diftonger *ie*, *yø*, *uo* i Ord som *hiel* (hel), *kyør*, *kyøre* (køre), *Stuol* (Stol); i de foregående Texter har disse Ord de samme Vokaler som i Rigssproget: *heel*, *køør* (kørte), *Agstool* (Agestole) Der findes ganske vist to Ting, der tyder på, at også Nordslesvig en Gang har haft disse Diftonger. For det første er de almindelige i Flensborg Stadsret: *bien* (Ben), *gwoth* (god; *w* betegner her u). For det andet har Dialekterne bevaret enkelte Ordformer, der synes at gå tilbage til ældre Diftonger, fx *jerer* (hedder; Flensborg Stadsret har *hieter*), *jøster* (øster), *Volle* (Ole). Men nu er som sagt Diftongerne forsvundet i den allerstørste Del af Sønderjylland. De findes kun på Als, i Angel og i Sydslesvig. I den følgende Prøve fra Als er der nogle Exempler.

Alsinger dansk. De to første Strofer af et Digt, som den bedste nulevende sønderjyske Folkemålsdigter, Martin N. Hansen, har skrevet om Afstemningsdagen i 1920. Digtet hedder „En stue daw“ og er trykt i Samlingen „Hvæ fowl må syng —“ (1924). Dialekten er fra Notmark Sogn.

*Nej, no hæ æ ålde sett,
komme, komme, komme!
si hvo åldt æ rødt å hvedt,
sæj, hva tøss i om e?
Si kon øvr e hiele by
æ dæ flagg, å di æ ny,
di skal rigte prøwves.*

*Ja, de blæss — mon få di kast
vel e flagg di hælde?
Å e daw må vi sto fast,
få no ret de gjælde.
Ja, e daw da må vi hå
de, vi stri å kæmpe få
i di mænne oa.*

(Nej, nu har jeg aldrig set — kommer, kommer, kommer! (Bydemåde). Se, hvor alt er rødt og hvidt, sig, hvad synes I om det? Se kun, over hele Byen er der Flag, og de er ny, de skal rigtig prøves. Ja, det blæser — mon for de Vindstød vel Flagene de holder? Og i Dag må vi stå fast, for nu gælder det ret. Ja, i Dag da må vi have det, vi stred og kæmpede for i de mange År).

Det hedder altså fx *e hiele by* og *En stue daw*. Men foruden de tre Diftonger ie, yø og uo har Alsingermålet — og ligeledes Angelbomålet og Fjoldemålet — endnu en fjerde og en femte Diftong, nemlig æe og oa. På den sidste er der et enkelt Exempel i de citerede Strofer, nemlig *i di mænne oa*. Denne Diftong er vistnok en Novation, som er kommet østfra. I dette Tilfælde har vi altså de nye Ordformer mod Øst, på Als, på Angel og i Sydslesvig, medens de gamle Ordformer er bevaret mod Vest.

Mellemslesvigsk. Omtrent midt i Sønderjylland ligger Frøslev. Den omtalte Påvirkning fra Øst er ikke nået så langt vestpå, og kun enkelte af de ovenfor omtalte Påvirkninger fra Nord er nået så langt mod Syd. Frøslev er jo den eneste Landsby i Hanved Sogn, som kom med til Danmark. En stor Del af Æren for Danskheden i Frøslev tilskriver man Kromanden Carsten Thomsen, Sønderjyllands første og bedste Dialektdigter. Det følgende Digt hedder *Law Jens kom hjem*. Handlingen foregår i Høsten 1848, da den første Våbenstilstand var sluttet. Den lille Konflikt i Digtet foranlediges ved, at en Del slesvig-holstensk sindede Soldater var rømt fra den danske Hær.

*De vår en Daw i Høstens Ti,
Da Pærs slow Row for fuld',
Der vår inne hjemm undtejn Mari,
som kogh e Unnen skuld'.*

*Hun sysselt olt, ò visked aw
I Dørensk, Boj ò Kammer;
Hun strø hvidt Sahn så kønt e Daw
Ò fejed e Pissel i Flammer.*

*I e Køghen skén bo Kand' ò Kehl,
Ò rén vår Pand' ò Grye,
Å e Aren bræhn en lyste Ehld,
Hun kund e Køghen stye.*

*Hun haj e Sopgry øwverhahn
Ò tørt e Sved a e Kinne;
Hun pust lidt aw ò gik et Væhn
Hen ò se ud a e Vinne.*

*Men hva vår de? hun bløw så hop
Ò rød i e Hoj som en Rohs;
Hun pynte sæ, ò strøg så op
Hin Hår, ò médt en Hohs.*

Ja Hillemind! der kom en Mand
 Med Tværsæk, Stok ò Pihf,
 ò lig op a e Bro kom han,
 No vår de let ò begrihf.

For de vår Jens, der kom frå Kri,
 Han så e lidt bedrøwwe;
 Men da han fik Sigt å Mari,
 Kan nok væe, de vår øwwer.

Han kom derind; „Goddaw Mari!“
 — Soj han vel nok så glæjle —
 „Hvo hæ do bløwven køhn den Ti,
 Law æ vår henn, ja dejle!“

Så vild ha tej fat å hin Hahn,
 Men de vild hun it lie;
 Hun vår nok it så godt istahn,
 Da hun vild te å sie:

„Min kjærre Jens, do hæ dò it
 Rend frå din Kammeråter!
 For der vår nok, der dowt kuns lidt
 Iblan vor Kongs Soldåter.

Der hæ kommen nowwe skrålend
 Den slesvig-holstens Vihs,
 ò for vos Danske, sto ò små,
 Vår de int vie Lihs!“

— „Nej, kjærre, søde lill Mari,
 Hvor kan do tro så tombe,
 Te æ skuld øw Forræderi
 ò føhr mæ op så lompe?“

Nej jen ò tywens Regiment
 Hæ gør sin Pligt te Prikk’,

*E Kong han hæ vos oll hjemsendt,
Min Pass er i min Fikk'.*

*Ò fær vi ret no Kri igjen,
Så kan do tro, min Pigh,
Te æ skuld hjælp som dygte Svend
Ò jaw e Fihnd a e Rihg!"*

*Mari bløw glaj te de gik vidt,
Ò rådt hin Hahn så jøwwer;
— Men hvad så mér? — de véd æ it —
E Sogry den kopt øwwer.*

(Det var en Dag i Høstens Tid, da Pers mejede Rug for fuld Kraft, der var ingen hjemme undtagen Marie, som skulde lave Middagsmad. Hun gjorde allerede i Stand og tørrede af i Dagligstue, Bod (dvs. Spisekammer) og Pigekammer; hun strøede hvidt Sand så pænt i Dag og fejede Sandet på Storstuegulvet i Flammemønster. I Køkkenet skinnede både Kande og Kedel, og ren var Pande og Gryde, på Arnen brændte en lystig Ild, hun kunde regere Køkkenet. Hun havde fået hængt Suppegryden over og tørrede Sveden af Kinderne; hun pustede lidt af og gik et Vend hen at se ud af Vinduet. Men hvad var det? Hun blev så betuttet og rød i Hovedet som en Rose. Hun pyntede sig og strøg så op sit Hår og målte en Strømpe. Ja Hille-mænd! Der kom en Mand med Tværsæk, Stok og Pibe, og lige op ad Gårdspladsen kom han, nu var det let at begribe. For det var Jens der kom fra Krig, han så lidt trist ud; men da han så Marie, kan det nok være, det var ovre. Han kom derind; »Goddag Marie!« — sagde han nok så glad — »hvor er du blevet pæn i den Tid, jeg var borte, ja dejligt!« Så vilde han tage fat i hendes Hånd, men det vilde hun ikke have; hun var nok ikke så vel til Mode, da hun vilde til at sige: »Min kære Jens, du er da vel ikke løbet fra dine Kammerater! For der var nok, der kun duede lidt, iblandt vor Konges Soldater. Der er kommet nogle skrålende på den slesvig-holstenske Vise, og for os danske, store og små, var det ikke nogen videre Lise!« — »Nej, kære, søde lille Marie, hvor kan du tro så tosset, at jeg skulde øve Forræderi og opføre mig så lumpent? Nej een og tyvende Regiment har gjort sin Pligt til Punkt og Prikke, Kongen har hjemsendt os alle, mit Pas er i min Lomme. Og får vi ret nu Krig igen, så kan du tro, min Pige, at jeg skal hjælpe som dygtig Karl med at jage Fjenden ud af Riget!« — Marie blev glad så det gik vidt, og rakte sin Hånd så ivrigt; — Men hvad så mere? — det ved jeg ikke — Suppegryden den kogte over).

Dialekten er vestslesvigsk, for så vidt som det hedder *De v å r en Daw* med å og ikke a. Men ellers hører den i de fleste Henseender til de sydøstslesvigske Dialekter: Den har tonale Accenter og mangler Stød; den har Sammenfald af præteritum og præsens i Former som *pynte* (i *visked* og *fejded* er d overtaget fra Rigssprogets Ortografi ligesom i *rød*, som udtales *rø*); Adjektiverne bøjes i Køn: *køhn* : *kønt*, *hvidt Sahn*; den gamle Præsensform af Verbet have er bevaret: *E Kong han h æ*; men der findes ingen Diftonger: *rén*, *rød Rohs*, *Hår*, *Pærs*.

A n g e l b o m å l e t har som sagt Diftonger i disse fem Ord. Det ligner i mange Henseender Dialekten på Als, men afviger fra den på to Måder. Dels har det bevaret flere gamle Træk, dels har det optaget mange flere tyske Låneord; Påvirkningen fra Nord og Øst er altså svagere end på Als, Påvirkningen fra Syd stærkere. Den følgende Historie om Konen fra Langbjerg og Kong Frederik VII er fortalt af Helene Thomsen på Lille Solt Mark. Meddelelsen, hvis egentlige Modersmål var Neder-tysk, var ikke helt sikker i den danske Dialekt og har et Par Steder anvendt tysk Ordstilling; men iøvrigt er Sproget i det væsentlige korrekt.

Deær va æn gammel Kuun frå Långbjerre, hind Mand va dø. Hun ho jen Sön, hand jet Peær; hand va Soldåt, hand tiend ve æ Leibgarde i Københawn. Hun vild nåk ætte Lyksborre å tal æ Kong. Så gik hun a Støj mæ Træsk mæ blank Boand om, å æ Skirm ynder æ Arm. Law hun ankom i Lyksborre, spuu hun æ Posten, om hun it mot tal æ Kong. Så kom æ Tenner å so, hun måst kom ind. Law hun da indkam te æ Kong, so hun: Do æst mægtig tyk! — Ja, so hand, vi læwwer å heær godt å Lyksborre. Så spuu hand hind, va hun vild deær. Hun vild nåk ha hind Sön Peær jem, hand va Soldåt; hun kund it læww, væn hand it jemm va, å hind Ko dænd vild å it freæ, væn Peær it ve en jemm va. — Ja, so hand, Peær kund hun it få jem, de var æ bææst Soldåt te hand ho. Så gik hand hæn i æ Skatol å ga hind ti Spets Dåler; no sku hun kuns gå jem, væn Peær ho sin Ti uurtiend, så kam hand å jem.

(Der var en gammel Kone fra Langbjerg, hendes Mand var død. Hun havde een Søn, han hed Per; han var Soldat, han tjente ved Livgarden i København. Hun vilde nok til Lyksborg for at tale med Kongen. Så gik hun af Sted med Træsko med Messingkramper om, og Paraplyen under Armen. Da hun ankom til Lyksborg, spurgte hun Skildvagten, om hun ikke måtte tale med Kongen. Så kom Tjeneren og sagde, hun skulde komme ind. Da hun så kom ind til Kongen, sagde hun: Du est mægtig tyk! — Ja, sagde han, vi lever også godt her på Lyksborg. Så spurgte han hende, hvad hun vilde der. Hun vilde nok have sin Søn Per hjem, han var Soldat; hun kunde ikke leve, når han ikke var hjemme, og hendes Ko den vilde heller ikke æde, når Per ikke var hjemme hos den. — Ja, sagde han, Per kunde hun ikke få hjem, det var den bedste Soldat han havde. Så gik han hen i Chatollet og gav hende ti Speciedaler; nu skulde hun blot gå hjem, når Per havde tjent sin Tid ud, så kom han også hjem).

Blandt de Ting, der særpræger denne Text, kan, foruden de mange *eæ*, *oa*, *ie* fremdrages to: De mange tyske Låneord: *Leibgarde*, *Skirm*, *frææ*, og en Rest af den gammeldanske Personbøjning i Verberne: *Do est mægtig tyk*. Begge disse Ejenommeligheder genfinder vi i endnu mere udpræget Grad i Sydslesvigsk.

Fjoldemålet. Rim og Ordsprog optegnede 1931—32 af Forf. efter Tinne Carstensen i Bjerrup, Carsten Hansen på Kollund Mark og Carsten Carstensen i Fjælde.

*Skodåger der kun i ar Eeng,
da kun vi goa ruoler i Seeng;
skodåger der åw i ar Hie,
da ær ar Ræjn rie.*

*Der lyssener a der donneker,
der sier så groat i ar Skøj;
Åch Gott, di stakkels Hiereker,
di eer så långt froa ar Bøj.*

*Far a Muor a Sønner di voor sammel om an Sild:
Far tåw der imæld Håwwer a Skært, di ander
kund tæj som di vild.*

*Vet du ha mæ, da kat du foa mæ;
var æ hæ, der hæ æ oa mæ,
var æ tien der fortær æ,
såndt ær æ.*

*Di groa Moarner a da uund Kunner di vuur beer
når viider åp oa ar Daw.*

*Tæj din Fætter i Agt, æjs trin æ dæ, såw ar
Kåk te ar Hæst.*

(Sødugger det kun i Engen — Verbet sødugge bruges om Aften-tåge i Eng og Mose — så kan vi gå rolige i Seng; sødugger det også i Heden, så er Regnen rede. — Det lyner og det tordner, det ser så gråt ud i Skyen; å Gud, de stakkels Hyrdedrenge de er så langt fra Byen. — Far og Mor og Sønner de var sammen om en Sild: Far tog det mellem Hoved og Stjært (Hale), de andre kunde tage som de vilde. — Vil du have mig, så kan du få mig, hvad jeg har, det har jeg på mig, hvad jeg tjener, det fortærer jeg, sådan er jeg. — De grå Morgener og de onde Koner de bliver bedre noget længere op på Dagen. — Tag Vare på dine Fødder, ellers træder jeg på dig, sagde Hanen til Hesten).

Altså sånt æ r æ, men di e e r så långt froa ar Bøj, du k a t foa mæ, men vi k u n goa ruoler i Seeng. I Fjoldemålet er ikke blot Verbernes Personbøjning, men også deres Talbøjning bevaret i stor Udstrækning. Det hedder æ æ r, du æst, hand æ r, vi eer, im eer (Pronominet I har i Fjolge den mærkelige Form im), di eer; det hedder æ vår, du våst, hand vår, vi, im, di voor. Æ vær (jeg bliver), du værst, han vær, men vi, im, di vuur; æ hæ, vi ha; æ kand, du kat, vi kun; æ kømmer, vi kom; æ feær, vi foa; hand skyder, di skyt; æ gik, du gikst, vi ging.

Mange vil måske finde, at denne omstændelige Bøjning minder om slidsomme Tysktimer. Men der er slet ikke tale om nogen tysk Påvirkning. Lyngby har påvist, at Fjoldemålet med Hensyn til Verbernes Bøjning stemmer overens med ældre Dansk og på afgørende Punkter afviger fra Tysk, fx ved at mangle Personbøjning i visse nøje afgrænsede Tilfælde: 1. i

pluralis, 2. i præteritum singularis af de svage Verber og i præsens singularis af alle Verber undtagen Hjælpeverber som have, være, kunne; i Tysk har alle Verber jo Personbøjning, både de stærke og de svage, både i præteritum og i præsens, både i singularis og pluralis. Et endnu bedre Bevis på, at Verbernes Personbøjning i Fjoldemålet ikke skyldes tysk Indflydelse, er Former som *du kat* og *du vet* med -t, ikke -st som i tysk *du kannst, du willst*; disse Former stemmer overens med gammel-danske Former som *thu kant* og *thu wilt*.

Verbernes Person- og Talbøjning er nu praktisk talt forsvundet på hele det danske Dialektområde, også i Nord- og Mellemslesvig. Vi har jo set, at det på Rømø hedder *di vår, di kommer, vi har, u fær vi jæn*, i Hvidding Herred *de ka do stool å, på Sundeved e' do da mondt tumbe, kand do, vil do, di skyrre*, og i Frøslev *do hæ, hvor kan do tro så tombe og fær vi*. Bedst holdt 2. Person præsens singularis af Verbet *være* sig: *do æst* anvendes på Lyngbys Tid i Mellemslesvig og også et Stykke op i Nordslesvig som en særlig emfatisk Form ved Siden af *do ær*; det er en sådan Anvendelse vi har iagttaget i den lille Prøve på Angelbomålet. Pluralisbøjningen holdt sig bedst i Bydemåden: I hele Sønderjylland husker de ældre endnu, at man sagde *kom ind å sæt dæ neer*, når man talte med een, men *kommer ind å sætter jer neer*, når man talte til flere. Man sagde *Farvel* til een og *Farrevel* til flere. I Afstemningsdigtet fra Als råber Forfatteren „*Komme, komme, komme!*“ ved Synet af Dannebrogsgflagene, fordi han kalder på alle Husets Folk (på Als ligesom på Sundeved er r stumt i Udlud).

Det er altså først i Løbet af de seneste Hundrede År, at de sidste Rester af Verbernes Person- og Talbøjning er forsvundet i Nord- og Mellemslesvig. Og de er forsvundet under Påvirkning nordfra. Årsagen til, at Fjoldemålet har bevaret denne Bøjning, er den, at Påvirkningerne fra Nord altid har haft vanskelig ved at trænge så langt mod Syd.

Derfor er også mange andre Ejendommeligheder bevaret, som er gået tabt i de andre jyske Dialekter, fx en hel Del *Gløser*. En Karl og en Pige hedder i Fjorde *an Svæn* og *an Myø*; at love hedder *a jat*; heraf kommer Betegnelsen for det gamle Forlovelsesgilde, *Jatteryøl*; at synge hedder *a kvææ*; *at hient Barn*, et hedent Barn, betyder et udøbt Barn; i Fjorde sagde Værtinden *Tæj Mar oa ar Bryø* (tag Mad på Brødet); her har Ordet Mad nemlig bevaret den ældgamle Betydning „Kød“.

Fjoldemålet isolerede sig altså for Påvirkninger nordfra: men det må en Tid lang have modtaget Påvirkninger fra Øst, fra de danske Øer, formodentlig gennem Sydangel. Disse Påvirkninger kan belyses ved et Exempel.

I Middelalderens jyske Sprogkilder hedder præteritum af Verbet *brænnæ* (brænde) *brændæ* med d. I de fleste jyske Dialekter hedder det *bræænd*, *brænn*d (med palataliseret n) og lignende, og disse Former kan udledes af *brændæ*. På Øerne hedder det derimod de fleste Steder *brænte* eller lignende, med t i Stedet for d ligesom i Rigssproget. I Fjorde siger man *breendt* med langt e, palataliseret n og t. Denne Form kan ikke udledes af *brændæ*, da vi skulde vente *breend* med langt e, palataliseret n og ikke noget t, ligesom *ændæ* (Ende) modsvares af Fjoldemålets *eend*. Den kan heller ikke udledes af et ældre dansk *brænte*, fordi æ foran nt ellers modsvares af kort i i Fjorde: *hint* (hente), *vint* (vente). Den kan kun forstås, når vi antager, at Fjoldemålet først har haft den ventede jyske Form *breend* (langt e + palataliseret n) og at t i forholdsvis sen Tid er føjet til under Påvirkning fra Ømålene.

Men Forbindelsen mod Øst blev afbrudt, da den danske Dialekt i Sydangel var forstummet. Nu stod Fjoldemålet helt isoleret, og nye Kulturimpulser kunde nu kun komme sydfra, gennem Nedertysk og Højtysk. I Fjorde Sogn tog Sprogskiftet forholdsvis lang Tid, så Nedertysk fik Tid til at påvirke den danske Dialekt stærkt.

På hvilke Punkter blev nu Fjoldemålet påvirket af Neder-tysk, inden det forsvandt? Svaret må i Korthed blive dette:

Selve Sprogets Udtrykssystem synes kun i ringe Grad påvirket; dets Vokaler og Konsonanter er stort set uændrede og afviger stærkt fra det nedertyske Vokal- og Konsonantsystem. Kun een ny Konsonant, nemlig *ch*, er trængt ind med de tyske Låneord. Derimod er visse Udtaleejendommeligheder nedertyske, først og fremmest den udtryksfulde Sætningsbetoning. Hvad Sprogets *In d h o l d* (Betydningssiden) angår, er de mest centrale og abstrakte Dele uændret; fx er den danske Forskel mellem Aktiv og Passiv bevaret, skønt denne Forskel ikke findes i Nedertysk. Derimod har Nedertysk i meget høj Grad påvirket den mindre abstrakte Del af Dialektens Betydningsside, først og fremmest ved at tilføre den et overvældende Antal tyske Låneord og Vendinger, der er oversat fra Tysk.

Det er disse tyske Lån, der gør, at Brydningen mellem gammelt og nyt fremtræder langt tydeligere i Fjoldemålet end i nogen anden dansk Dialekt. Nogle Exempler.

Det danske Ord *fiin* betyder „findelt“; når Fjoldemålet skal udtrykke den anden Betydning, dette Ord har på Dansk, nemlig „fornem“, må han bruge det højtyske Låneord *fajn*. *An Grawstien* er en gammeldags lav Gravsten, *am no ha di jo bald old Dænkmaal* (men nu har de jo næsten alle moderne Gravmonumenter).

Julemanden hedder *ar Viinachsman*. Gamle Tinne fortalte, at i hendes Barndom plejede Børnene Juleaften at sætte en Tallerken hen i *ar Slavinding* (det Vindue i Dagligstuen, som kunde åbnes), *så sku Kinneken kom — det ær jo ar Viinachsman — a fyør var deæri. Der vår jo an Frøwver. Som æ vår at let Myø, da fæk æ at Par Handklunger i ar Fatjen* (så skulde Kindeken komme — det var jo Julemanden — og føre noget i den. Det var jo en Glæde (*Frøwver* er et nedertysk Låneord). Da jeg var en lille Pige, da fik jeg et Par Vanter i *ar Fatjen*). Det sidste Ord er sammensat af det danske Ord *Fad* og den nedertyske Diminutivendelse *-jen*. Denne Endelse (og Sideformen *-ken*) er meget almindelig i Fjoldemålet. *At Skutjen* (Skjorte + *jen*) er en Barneskjorte, *at Grytjen* en lille

Gryde, at *Puosjen* (Pose + jen) et Barnesvøb; æn *Hier* er en Hyrde, at *Hiereken* en Hyrdedreng; at *Teeskieken* er en Teske.

Kinneken er identisk med det højtyske *Kindchen*, der i Forbindelse med ovennævnte *Skik* bruges om Jesusbarnet. *Kinneken-Skikken* er eller har været almindelig i de fleste Egne i Tyskland, og til *Fjolge* er den kommet sydfra.

Mange af de Folkeskikke og Trosforestillinger, som Folklorister er letsindige nok til at anse for danske og urgamle, når de finder dem i Angel i tysk Sprogdragt, afslører sig på den eleganteste Måde som sene tyske Indvandrere, når vi træffer dem i dansk Sprogdragt i *Fjolge*. Svarende til Folkesagnenes *Nisser* og *Underjordiske*, som driller *Gårdens Folk* på forskellig *Vis*, finder vi her *Ynderertsker* (nedertysk *Unnerirdschen*). *Varsel* hedder *Fåryøwen* (nedertysk *Vöröben*); *der kand nåk yøw får, sej som* (det kan nok varsle, siger nogle), fortæller *Tinne* forsigtigt, *am æ hær just ingen Truo deærte* (men jeg har just ingen *Tiltro* til det).

Nedertyske *Låneord* er vistnok trængt ind på alle mulige *Betydningsområder*. Der findes dog områder, hvor de gør sig stærkere gældende end på andre. *Fjolgeboerne* har vist lettere ved at bruge stærke *Udtryk* end *Nordslesvigerne*, som ellers ikke tør betegnes som *Sinker* i denne *Henseende*. Fx ejer *Fjoldemålet* flere *Midler* til at udtrykke det i m p o n e r e n d e i en *Foreteelse* end de fleste andre *Dialekter*. Jeg besøgte en *Gang Tinne* i *Regnvej* og noterede bl. a. de *Kommentarer*, hun benyttede til det dårlige *Vej* i *Løbet* af en halv *Times Tid*: *Der ær at grysseler Veer, at skrækkeler Veer; der ær rient at Nyøveer* (*Nødvej*); *der ös nier mæ Gevalt; der ær rent an Grywl mæ sånt Veer; at bøos brusker Veer*. Oftest er det *Låneord*, der bruges: *Der vår doch at bandich Svin*, eller *an greesich guo Stuur; hand hær an lomsk Masser Pænding* (*Penge*) eller *ufårnünftich myl* (meget) *Pænding*.

Når man tænker på, hvor nøjsomt *Livet* i gamle *Dage* har

formet sig dernede på den magre Sandjord, undres man ikke over, at Fjøldeboerne har gode danske Ord for Sparso mmelig h e d. Man skal være *skoansom* ved sit Tøj, og en Husmoder bør være *sparsom* og *synner* (det sidste Ord er lånt fra Nedertysk). Mere påfaldende er det, at Ordforrådet er så rigt, når det gælder nedsættende Betegnelser for overdreven Sparso mmelighed; her er det eneste danske Ord *purreker* „påholdende“; samme Betydning har det tyske *kniper*; *an Knipsak* er en påholdende Mand; det stærkeste Ord er det tyske *gitser* „gerrig“.

Også Ord for Dygtighed, Raskhed og Flid er for en meget stor Del nedertyske Lån. *An flitteler Mand* er en arbejdsom Mand; men når man kan kalde ham *halat* (Tryk på sidste Stavelse) eller *flink*, er han flittig og rask til sit Arbejde; samme Betydning har de to Ord i Nedertysk. *Der æ tuorlai var an ær døchter ajter ek* (der er Forskel på — es ist zweierlei — om man er dygtig eller ikke). Danske er de karakteristiske Udtryk for, at et Redskab falder en Karl let og naturligt i Hånden: *Hand hæer at gåt Greb deæroa*, eller *at gåt Slaw deæroa*; men tyske Låneord har vi i: *Hun ær så genau a så akkuråt*, *hun hælder oa Rienlekai* (hun holder på Reinlichkeit). For de forskellige Arter og Grader af Udygtighed findes et særdeles righoldigt Forråd af Ord og Udtryk, nogle af dansk, flere af tysk Oprindelse. I Betydningen „doven“ findes to Adjektiver, et ældre og et yngre Låneord, nemlig *løj* og *fuul*. For mangelfuld Begavelse findes det danske Adjektiv *bageler* og desuden det tyske Udtryk *svach i ar Håwwer*; i den sidste Betydning bruges også Vendingen *han hæer var væch i ar Håwwer* (han har noget borte — dvs. mangler noget — i Hovedet).

Denne sydslesvigske Dialekt viser os i forstørret Målestok de to Hovedejendommeligheder ved alle de sønderjyske Dialekter, mest udpræget i de sydlige, mindst i de nordvestlige. Den ene er de tyske Låneord; for Nordslesvig kan næv-

nes *Kost*, som i nogle Egne har erstattet det danske Ord *Bryllup*, *sat*, der bruges for *mæt*, og *Boll*, der har fortrængt *Tyr*. Den anden er den, at gamle *Træk*, som er forsvundet andetsteds, er bevaret; Exempler er nævnt ovenfor, her skal til Slut nævnes et Par gamle Ord: *Blee* (et *Lagen*). *Bøøst* (en *Skinke*), *øøf* (at *råbe*).

Vi glæder os ofte over disse gamle Ejendommeligheder. Men Studiet af *Fjoldemålet* og dets *Skæbne* viser os klart, at de har en *Årsag*, som kan blive farlig, nemlig *Isolation*.

Efter *Genforeningen* er alle *Sluser* åbnet, som før holdt *Påvirkninger* nordfra ude, og *Nordslesvigs Dialekter* har i de sidste 33 *År* gennemgået en *Omdannelsesproces* så voldsom som måske ingen *Sinde* før. Mange gamle *Ejendommeligheder*, som vi satte *Pris* på, er forsvundet; og ofte er de erstattet af mindre *lødigt Sprogstof*. *Fine Nuancer* er gået tabt, klare og *djærve Sætninger*, hvis *Forløb* det var en *Fryd* for *Tanken* at følge, er nu *forældet*. Men i *Stedet* er det danske *Rigssprog* i al sin *Rigdom* og *Skønhed* nu tilgængeligt for alle danske *Sønderjyder*; og det er dette *Rigssprog* der alene kan bevare dansk *Tankegang* og dansk *Sindelag* i *Sønderjylland*.
